

Opetusministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto

Asia: Lausunto, joka koskee tekijänoikeusjärjestelmän arviointia ja tekijänoikeusjärjestelmän kehittämistä *Tekijänoikeuden suuntaviivoja* - muistion pohjalta (opm 2007:18)

Viite: Opetusministeriön lausuntopyyntö 4/670/2007/1.3.2007

Suomen Kirjailijaliitto, joka tänä vuonna viettää 110. toimintavuottaan, haluaa kunnioittavasti esittää seuraavan.

Tekijänoikeus 2015

Innovaatiopolitiikka, teknologiapoliitiikka, kilpailulainsäädäntö, tietoyhteiskunta, sananvapaus ovat sanoja, joilla halutaan hämmentää yleistä käsitystä siitä, mitä tekijänoikeus on ja mitä sen pitäisi edelleen olla vielä vuonna 2015. Tekijänoikeuden ydin on tekijän oikeudessa määrätä teoksensa käytöstä. Tekijänoikeuslainsäädännön tehtävänä on turvata luovuutta ja antaa tekijälle neuvotteluasema. Luovilla ihmisillä eli tekijöillä on vielä pitkä kujanjuoksu vuoteen 2015. Tekijänoikeuskysymykset ovat mediatalojen mielestä jarruttamassa ”synergiaetuja” – ja kyse on myös kuluttajien ja tuottajien ”oikeuksista”, joita nyt ajatellaan kaikissa käännteissä enemmän kuin tekijöitä. Mutta tekijänoikeuden tulee luoda vahvaa pohjaa luovuudelle, toimia edelleen tekijän turvana. Jos niin ei toimita, tekijänsä hävitetään!

Tekijänoikeuslainsäädäntöä on juuri muutettu pääsääntöisesti tekijöiden oikeuksia murentamalla. Nyt ei ole aika miettiä uusia muutoksia vaan on oltava hetki ihan hiljaa ja seurattava lain soveltamista käytännössä. Alan sopimuksiin on kiinnitettävä huomiota. Kustantajat eivät halunneet sopimuslisensoseja ja nyt niiden toteuttaminen tehdään lähes mahdottomaksi. Vanhojen sopimusten tulkintaan tarvitaan kalliita oikeudenkäyntejä.

Tekijänoikeuksien kaupassa tekijä on useimmiten heikompi osapuoli. Sen asemaa on kaikin tavoin pyrittävä parantamaan, ei huonontamaan. - Turun kaupakorkeakoulun Mediaryhmän tekemän tutkimuksen mukaan suomenkielisten kaunokirjailijoiden mediaanitulo tekijänoikeuksien myynnistä ja käyttämisestä oli 2.000 euroa vuonna 2005. Ja mihin tämä perustuu? Kun 30 euron kirjasta kirjailija saa vajaa 3 euroa verollista tuloa. Teoksen muusta käytöstä ei juuri käyttäjät halua maksaa mitään. Näin on erityisesti uuden teknologian osalta. Vaikka kirjailijat luovat teoksiaan luovuuden pakosta ja innosta, ei sillä elä eläkkeeseen. On oltava jotain mitä myydä ja se on tekijänoikeus ja sen käyttöoikeudet. Asiaa ymmärtämättömät ihmiset ihmettelevät yleisönosastoissa, miksi jälkikäytöstä pitää maksaa. Joku saa työstään palkan kerran kuussa oli sitten huono tai hyvä työntekijä mutta kirjailija saa tuloa tekstin käytön mukaan. Tuosta saamastaan tulosta tekijä vielä maksaa oman eläketurvansa ja sosiaaliturvansa ja työttömyysturvaa heillä ei olekaan.

Tekijänoikeushallinto

Juuri tänään on tärkein kysymys, miksi tekijänoikeushallinto pitäisi siirtää pois opetusministeriöstä, joka on hoitanut alaa yli 110 vuotta. Tekijänoikeus syntyy aina yksittäiselle henkilölle, luovalle ihmiselle. Kirjailijoiden ja muiden taiteilijoiden elinehtoja: apurahoitusta, eläkkeitä, verotusta, hoidetaan kulttuuriministeriönä toimivassa opetusministeriössä. Se tuntee luovien ihmisten tarpeet ja tilanteet. Sen tulee vastakin voida hoitaa myös tekijänoikeusasiat. Suomen opetusministeriössä on poikkeuksellisen suuri alan maailmalaajuinen asiantuntemus. Tekijänoikeusasioita hoidetaan kulttuuriministeriöissä tai vastaavissa ministeriöissä noin puolessa maailman maista. On aivan tavatonta, että tekijänoikeuksien käyttäjien vaatimuksesta nämä asiat siirrettäisiin kauaksi itse tekijöistä, ulottumattomiin, uuteen elinkeinoministeriöön. Siirto osoittaisi sivistyksen puutetta teknologian huumassa. Se, että immateriaalioikeuksiin kuuluvia teollisoikeuksia hoidetaan kauppa- ja teollisuusministeriössä, ei ole peruste siirrolle koska useimmissa maissa tekijänoikeudet ja teollisoikeudet hoidetaan eri ministeriöissä. On häpeäksi suomalaiselle elinkeinoelämälle, että perusteluina myös esitetään, että kirjailijat ovat tekniikan jarrumiehiä ja -naisia. Miksi tekijänoikeus ei saa olla vahva tekijän ja käyttäjän välillä mutta sen pitää olla vahva käyttäjän kädessä? Kansallinen henkinen omaisuus lähtee tekijöistä.

Suomen Kirjailijaliitto vastustaa siirtoa ja viittaa lausunnon liitteenä olevaan liiton 110. toimintavuoden juhlapöytäkirjan julkilausumaan.

Eräitä lisäkommentteja yksittäisiin kysymyksiin

20: Ei ole perusteita tekijänoikeuden rajoitusten laajentamiseksi. Kirjailijaliitto ei myöskään näe sellaisia ”harmaita alueita”, jotka tarvitsevat jotain uutta erityislainsäädäntöä.

21: Sitaatiooikeutta on ryhdytty kyllä käyttämään myös porsaanreikänä mutta emme pidä tarpeellisen puuttua asiaan lainsäädännöllä – laajuuden määrittely tapahtuu parhaiten oikeuskäytännön avulla.

26: Kilpailuoikeudellisilla näkökohdilla ei saa vaikeuttaa tekijänoikeuden haltijoiden sopimusvapautta. Sopimusvapauteen kuuluu myös oikeus antaa ulkopuolisen tahon hoitaa kollektiivisesti sopimusneuvottelut.

27: Lainsäädännössä ei yksityiselle kopioinnille tule antaa nykyistä ”muutamaa” tarkempia rajoja.

31: Yksityisen kopioinnin rajoitussäännöstä ei tulisi lainkaan voida soveltaa ulkopuolisten tarjoamiin kaupallisiin kopiointipalveluihin.

33: Hyvitysmaksu korvaa kaikkea suojattuihin teoksiin kohdistuvaa yksityistä kopiointia riippumatta tekniikasta ja teoslajista. Kuluttajalle ja laitevalmistajille tulee merkittävää taloudellista hyötyä yksityisen kopioinnin mahdollisuudesta. Hyvitysmaksun perusteena on tämän hyödyn arvo.

36/37: Uusien lähetys- tai jakelukanavien määrittelyssä ei ole Yleisradion kanssa ollut juurikaan ongelmia. Digitaaliset kanavat ”syövät” ohjelmia aivan uudella tavalla ja niistä on neuvottelu uudet korvaussopimukset. Myöskään DVB-H ei ole tekijöiden kannalta ollut ongelma niin kauan kuin kysymyksessä on ohjelmien samanaikainen ja muuttumaton lähettäminen - ”matkaradioteoria”.

38: Ongelmat tulevat siitä, että operaattorit ilmestyvät kuvaan ja vaativat kuluttajalta lisäkorvausta ohjelmien välityksestä. Tähän uuteen talouteen myös tekijöillä on oltava oikeus, sillä silloin ei ole kysymys ”matkaradiosta”.

42: Kaikki mikä on vaikeata, ei silti pidä säännellä lainsäädännöllä. Kun avoimin mielin ja vastapuolta kunnioittaen istutaan neuvottelupöytään, voidaan saada kohtuullinen tulos aikaa. – Jos vain halutaan!

43: Yleinen sopimuslisenssi ei tekijän kannalta ole tavoiteltavaa. Kirjailijat ovat tottuneet hoitamaan kautta aikain omia tekijänoikeuksiaan ja antamaan itse käyttö lupia. Sopimuslisenssistä on nyt jo monilla alueilla ja niiden käyttö kangertelee. Sopimuslisenssialueillakin on päästävä individuaalitalityksiin tekijöille muutoin niiden käyttö on vain kuluttajan etuja huomioon ottava.

45-49: 3 luvun säännöksiä on aika ehkä muuttaa ja tarkentaa mutta ehdottomasti ottaen huomioon tekijöiden ja käyttäjien epätasapainoinen asema. Kirjailijaliitto haluaa kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että uudet vuoden 2007 alusta tulleet muutokset, on ensin saatava voimaan eli 3 luvun muutoksiin ei ole mikään hoppu.

52-53: Oikeuksien loukkaaminen verkkoympäristössä on valitettavan yleistä. Myös Internetoperaattorit on lainsäädännöllä saatava vastuuseen tekijänoikeusloukkauksista.

54: Vertaisverkko-kysymykseen on löydettävä ratkaisu. Ei putkivesikään ole ilmaista vaikka putket ovat talon puolesta asennettu. On huolehdittava vesivarojen riittävydestä. Voihan toisen omistaman lukitsemattoman pyöränkin ottaa käyttöön mutta se on lainvastaista.

56: Linkityksessä ei tulisi olla sallittua jonkun toisen verkkoon laittaman aineiston liittämistä suoraan osaksi omaa sivustoa. Siihen tarvitaan oikeudenhaltijan lupa. Mutta se ei edellytä lainmuutosta.

57: On oikeastaan kiehtovaakin ajatella, että laillisesti verkkoon laitettu tekijänoikeuden alainen teos olisi vapaasti käytävissä. Se helpottaisi monen elämää. Mutta aivan ilmeisesti tulisi myös köyhdyttämään verkkoaineistoa jarruttamalla aineiston pääsyä verkkoon. Sekään ei ole yhteiskunnan etu.

60: Lupaolettamasta tuskin on aihetta säätää lain tasolla. Tekijänoikeuslakiin sisältyvät sopimuslisenssisäännökset tarjoavat tehokkaan keinon moneen käyttöön.

65: Jos sovellettava laki on todella ongelma, olisi tuohon helppo vastata, että uusi kansainvälinen sopimus tulisi tehdä. Mutta eri asia on saataisiinko sitä nykymaailmassa aikaan.

75: Tekijänoikeusmerkinnöistä ei tietysti tarvitse säätää laissa mutta niiden käyttöä olisi kuitenkin edistettävä. Kirjailijaliitto kannattaa kansallisen tekijänoikeusmerkinnän mallin laatimista verkkoaineiston merkitsemiseen.

77-81: CC-ideologia on amerikkalaista myyräntyötä, jolla tekijänoikeuslainsäädäntöä pyritään murentamaan. Sen levittäjät kulkevat kuin mormonipojat ovelta ovelle. Kun säädämme internetin vapaaksi alueeksi, ei saarnamiesten tarvitse enää koputella, eikä suurten mediatalojen ja Hollannin valtion tarvitse sponsoroida tätä toimintaa. Ostetaan niillä varoilla tekijöiltä käyttöoikeuksia internetiä varten. Siis niiltä tekijöiltä, jotka elävät teoksia tekemällä ja oikeuksia myymällä. Ne jotka haluavat teoksiaan ilmaiseksi käyttöön internetissä, kuten suomalaiset kovapalkkaiset professorit ja yliopisto-opettajat ovat julkisuudessa kertoneet haluavansa, ei aseteta siihen mitään estettä. Tietohan on aina vapaasti käytettävissä, se ei ole mitään uutta.

86: Orpojen teosten käyttö tulee pääsääntöisesti aina korvata. Vapaita käyttöalueita voisi ehkä olla esim. ei-kaupallinen opetuskäyttö. Mutta tällaiset käyttöalueet on määriteltävä tiukasti. Talletusmakasiini voisi lopulta kuitenkin olla hallintomallina sopivin. Nykyiset sopimuslisenssitkin jo osaltaan auttaa orpojen teosten käyttöongelmissa.

88-90: Tekijänoikeustulojen verotuksessa ei juurikaan ole ilmennyt kirjailijakunnan osalta ongelmia.

98: Mediakasvatus on tänään tärkeätä. Siksi kirjailijat ovat valmiit talkoisiin.

2.5.24: Tekijänoikeuden loukkaukset tulee olla yleisen syytteen alaisia. Se tuo oikeusturvaa yksittäiselle tekijälle. Olisi myös harkittava erikoistuomioistuinta käsittelemään tekijänoikeusasioita. Opetusministeriön alaisen tekijänoikeusneuvoston asema lausunnon antajana on muuttunut neuvoston muuttuessa asiantuntijaelimestä edunvalvontaelimeksi. Neuvoston kokoonpanoon on kiinnitettävä enemmän huomiota.

3.3.1. –3.3.2. Tekijänoikeuden positiivista tiedotusta on kehitettävä ja koulutusta lisättävä. Tekijänoikeus on otettava opetukseen jo peruskoulussa.

3.6.1. –3.6.2. Kansainvälistä sopimusjärjestelmää on ylläpidettävä ja sitä on tarpeen mukaan kehitettävä. Suomella ja opetusministeriöllä on ollut yli 10 vuotta merkittävä jalansija Maailman henkisen omaisuuden järjestön WIPO:n tekijänoikeuskokousten puheenjohtajana ja sopimusten valmistelijana. Sitä kokemusta ei Suomi saa hukata.

”Reilu kulttuuri” kehitysmaiden aseman parantamiseksi on luonnollisesti osin kannatettavaa mutta kehitysmaat eivät saa jarruttaa kehittyneiden maiden tekijänoikeuspolitiikkaa. Kulttuuri ja tekijänoikeus ei ole kehitysmaiden yksinoikeus.

Suomen Kirjailijaliitto kiittää opetusministeriötä ”Tekijänoikeuden suuntaviivoja” –muistion laatimisesta. Se on antanut tavattomasti keskustelunaiheita tekijöille ja muille kulttuurin ja tekijänoikeuden alalla toimiville. Se on osin varsin rohkea esityksissään, mutta ilman sellaisia visioita, ei synny myöskään mitään keskustelua saati uutta lainsäädäntöä.

Helsinki 1.6.2007

SUOMEN KIRJAILIJALIITTO RY

Kari Levola
puheenjohtaja

LIITE
JULKILAUSUMA

**SUOMALAISET KIRJAILIJAT VAATIVAT TEKIJÄNOIKEUSASIOIDEN
SÄILYTTÄMISTÄ OPETUSMINISTERIÖSSÄ**

Suomen Kirjailijaliitto kokoontui ylimääräiseen kokoukseen 22.5.2007 liiton 110. toimintavuoden merkeissä. Kokouksessa nousi voimakkaasti esiin huoli kustantajien, suurien mediayhtiöiden ja Elinkeinoelämän valtuuskunnan innovaatiopolitiikan nimissä ajamasta hankkeesta tekijänoikeusasioiden siirtämiseksi pois kulttuuriasioista vastaavasta opetusministeriöstä kauppa- ja teollisuusministeriöön. Onneksi uusi hallitus ei vaatimusta sellaisenaan vielä niellyt. Kustantajien ja koko graafisen teollisuuden otteet asiassa ovat viime aikoina vain koventuneet, joten kirjailijoiden huoli on syvä.

Suomen kirjailijat vetoavat hallituspuolueisiin, ettei kustantajien, mediatalojen ja muiden tekijänoikeuksien käyttäjien vaatimuksiin suostuta. Tekijänoikeus syntyy aina henkilölle, ei yritykselle. Tekijänoikeuslain tarkoituksena on turvata ja edistää luovaa työtä sekä toimia luovan talouden ja luovien toimialojen perustana. Kulttuurihallinto eli opetusministeriö vastaa laajasti luovan työn edellytyksistä ja niiden ylläpitämisestä. Kirjailijoilla ja muilla luovilla henkilöillä ei ole mitään luonnollisia yhteyksiä kauppa- ja teollisuusministeriöön, eikä se tunne luovan työn toimintaedellytyksiä.

Tekijänoikeuslaki antaa tekijälle oikeuden päättää ja sopia teostensa käyttämisen ehdoista. Jo nyt tekijä ja tekijänoikeuksien käyttäjät ovat sopimustilanteessa täysin epätasapainoisessa neuvotteluasemassa. Ei ole todennäköistä, että siirto toisi tekijälle missään suhteessa parempaa neuvotteluasemaa kustantajien, lehtitalojen tai televisioyhtiöiden kanssa, vaan päinvastoin teollisuus jyrää tekijät. Suomalaisen kirjailijan mediaanitulo tekijänoikeuksiensa käyttämisestä on noin 2000 euroa vuodessa (v. 2005). Kaikki kustantajat ja mediatalot, jotka siirtoa vaativat, voivat taloudellisesti hyvin. Haluaako valtiovalta todella hävittää tekijyyden tilanteessa, jossa luovia tekijöitä olisi määrätietoisesti tuettava? Tekijänoikeusasioiden siirto ministeriöstä toiseen ei ole vain muotoseikka, vaan samalla ollaan ottamassa askel perinteisestä eurooppalaista tekijänoikeuskäsitteestä (author's right) kohti amerikkalaista oikeuskäsitettä (copyright). Puolustetaanko tällä tavoin suomalaista kirjallisuutta ja kulttuuria EU:ssa?

Kirjat eivät synny painokoneissa tai verkossa. Ne syntyvät tekijän päässä, luomistyön tuloksena. Ne ovat suomalaista kulttuuria. Kirjailijat luovat suomalaista identiteettiä. Opetusministeriö, kulttuuriministeriönä, on ainoa oikea ministeriö hoitamaan tekijänoikeusasioita.